

El sindicalisme a l'ensenyament gironí

Sebas Parra

«...Inculcar en el trabajador la idea de que su mísera situación tiene remedio y de que éste ha de ser obra principalmente de su esfuerzo, de su inteligencia, de su actividad y de su constancia; convencerle de que soñaría si pensase curar radicalmente en unos cuantos años el malestar que sufre su clase; hacerle ver que el alivio a sus dolores acrecerá a medida que amengüe su ignorancia y suba su organización; persuadirle de que fuera del tiempo que dedique a ganarse la vida y a cuidar a su familia, todo el resto debe dedicarlo a instruirse, a educarse, a fortalecer la organización socialista y societaria; infundir en él el pensamiento de que cuanto más honrado, más notable, más generoso, más formal y más entero sea, más beneficios cosechará y más pronto triunfará su causa, es lo que deben hacer los que quieren que el Socialismo disponga de un ejército que le dé la victoria y que le honre sus ideas».

Pablo Iglesias, 1905. Fundador de la Unió General de Treballadors

A

questes ratlles pretenen recordar els orígens del sindicalisme entre els treballadors de l'ensenyament d'arreu de les nostres comarques. Per raons d'espai no fem cap menció al ric moviment sindical tancat amb la derrota republicana del 1939. Començarem, doncs, a partir dels antecedents més recents: els anys que podríem anomenar *etapa presindical* i que comencen amb els inicis de la transició democràtica.

L'herència de la llarga nit franquista caracteritzada per la repressió dels sindicats i partits obrers, l'ocupació i confiscació dels seus locals i pertinences, la depuració professional i la creació del cos de funcionaris del *Servicio Español del Magisterio (SEM)* dependent de la *Secretaría General del Movimiento de FE y de las JONS*, l'obligació de demostrar «bona conducta» i adhesió a *los Principios Fundamentales del Movimiento* i la submissió a un model educatiu centralista, burocratitzat, jerarquitzat, confessional i classista... ens porta als anys 70-71 sense cap tradició organitzativa i de lluita en el món del sindicalisme del sector. Malgrat que a partir d'aquests anys, amb motiu de la promulgació de la LGE, es consoliden, arreu de l'Estat i de Catalunya, nuclis de caire reivindicatiu i d'elaboració d'alternatives al model educatiu (aglutinats pels Col·legis de Doctors i Llicenciats, Vocalies d'Associacions de Veïns i, a Catalunya, també i fonamentalment, per l'Associació Rosa Sensat) tenen poca transcendència global i gens incidència a casa nostra.

La prehistòria: del SEM al SECG...

El febrer de 1976 s'organitza la primera vaga reivindicativa de mestres de l'ensenyament públic coordinada arreu de l'Estat i sorgeixen les primeres *Coordinadoras Provinciales*. Bàsicament, els motius de la vaga responen a la precària situació salarial i contractual del magisteri i a la manca d'interlocutors fora de les estructures sindicals franquistes. Una conseqüència d'aquesta vaga, de molta transcendència en el futur, serà la tipificació de la dedicació i salari dels funcionaris dedicats a la docència i, concretament, l'eliminació de les «permanències»(1) i l'aparició del concepte *dedicació exclusiva*. Es reivindica també una representació democràtica dels treballadors de l'ensenyament mitjançant l'elecció de representants provincials. Aquest fet facilita la consolidació d'un primer nucli de coordinació a les comarques gironines que es plantejarà la creació d'estructures democràtiques de tipus assembleari al marge del sindicat oficial(2). La culminació d'aquest procés té una important conseqüència: la gestació del moviment que buidarà de continguts i efectius(3) el sindicat vertical SEM fruit de la victòria electoral del representant de la Coordinadora gironina (Josep Vilagran). Abans, però, s'havien portat a terme mobilitzacions en altres subsectors (professors no numeraris, professors d'Escoles Normals...) sense gaire

Manifestació de mestres a Barcelona, el maig de 1978.

incidència a les nostres comarques. Paral·lelament, es constitueix la primera Comissió Executiva de la Federació de Treballadors de l'Ensenyament de la UGT de Catalunya a les terres gironines que, inicialment, viu una activitat purament testimonial.

Una anàlisi d'aquest moviment reivindicatiu ens mostra que:

- El contingut de les seves reivindicacions és de tipus salarial, contractual i de gestió dels centres i, només secundàriament, es qüestiona les bases de la propietat, contingut i organització de l'escola franquista.

- Les seves lluites són, generalment, localitzades en un subsector i irregularment localitzades arreu de l'Estat amb pràcticament nul·la incidència a les nostres comarques i oscil·lant entre els errors propis d'un voluntarisme avantguardista i els del sectarisme corporativista típics d'un moviment immadur.

- Les formes organitzatives adoptades prenen, amb el temps, la mateixa configuració adoptada pel moviment obrer a la clandestinitat, és a dir, es fonamenten en un procés assembleari, des del centre de treball a l'assemblea de representants de la localitat i zona/comarca amb coordinació en l'àmbit estatal. Amb presa de decisions en assemblea oberta i inorgànica mitjançant representants revocables en qualsevol moment. Tal model d'organització permetia la unitat d'acció entre les diferents tendències ideològiques, polítiques i estrictament laborals existents en el moviment, establint entre elles l'adequat equilibri d'acord amb la força numèrica o la capacitat d'acció i agitació de cadascuna.

- La progressiva evolució de la consciència vers la necessitat de consolidar d'una manera estable tal moviment, iniciant el pas des de formes presindicals a formes pròpiament sindicals malgrat les contradiccions

inherents a la manca de consciència de classe de la major part dels ensenyants.

Aquesta etapa es tanca, a les nostres comarques, al curs 77/78 amb l'aprovació d'uns Principis Generals i Estatuts del Sindicat d'Ensenyants de les comarques de Girona (Sector Mestres Estatals d'EGB), SECG, i l'articulació en l'àmbit nacional i estatal (posteriorment UCSTE/USTEC). El nou sindicat integra, a més a més dels sectors que impulsen la Coordinadora, la majoria dels mestres que participen a la vaga i el consegüent procés assembleari, orfes ja de la tutela del SEM.

Malgrat les coincidències assenyalades abans amb el moviment obrer de l'època, cal destacar les grans diferències que separen el moviment sindicat d'ensenyants (i, més exactament, hauríem de parlar del sindicat de mestres de les escoles públiques) de la dinàmica sindical del conjunt dels treballadors. Aquestes són fonamentalment:

- L'escassa o nul·la incidència de les lluites i accions de solidaritat, tant envers els companys d'altres subsectors de l'ensenyament (exemples: lluita de la Guarderia Natzaret de Girona, acomiadament de la mestra Antònia Sabrià de l'Escola de la Torras, vaga de PNN, vaga d'interins, detenció, empresonament i acomiadament d'un mestre del col·legi Professor Pericot de Girona...) com de les lluites generals de la classe obrera (exemples: jornada de lluita del 12 de novembre del 77 convocada per la Coordinadora Obrera Sindical, COS, o vaga de la construcció i multes, detencions i empresonaments de sindicalistes gironins).

- La nul·la experiència en lluites i accions conjuntes dels treballadors de tots els sectors de l'ensenyament, tant pel que fa a l'organització unitària, que no es va arribar a aconseguir mai, com a la celebració d'assemblees

unitàries i plataformes reivindicatives globals. És significatiu, per exemple, el divorci entre els mestres de l'escola pública i els de la privada o el que es constata entre la important activitat reivindicativa de la Coordinadora d'Escoles d'Adults gironina i el moviment dels mestres de l'escola pública.

– La marginació d'estaments de la comunitat educativa (associacions de pares d'alumnes, personal no docent...).

– L'escassa incorporació dels ensenyants a les organitzacions sindicals de classe i la desconfiança vers les relacions amb aquestes i altres organitzacions populars (AAVV, Assembla de Catalunya-Assemblea Democràtica de Girona...). És significatiu que no s'inclouï en els Estatuts del Sindicat de Mestres la característica *sindicat de classe* o que no s'acabi de saber «explicar» el seu significat quan més tard s'inclouï en els Estatuts dels sindicats que formen la USTEC...

És per això que a l'acabament d'aquesta etapa al si del moviment es plantejaven, entre d'altres, les qüestions següents:

– Les perspectives d'un possible Sindicat Unitari de Treballadors de l'Ensenyament.

– Les sortides als problemes de l'afiliació a tal sindicat des de cada sector-sindicat sectorial, la doble afiliació i/o l'afiliació a través seu a les centrals sindicals de classe.

– Els processos a seguir per evolucionar des de formes presindicals vers aquest Sindicat Unitari o vers la definitiva normalització sindical.

Naturalment aquesta situació incideix en l'escassa afiliació dels ensenyants a les centrals sindicals de classe(4) (només els treballadors de l'ensenyament privat manifesten una certa sensibilització en aquest sentit que es tradueix en un major índex d'afiliació(5), degut,

segurament, al fet que el seu lloc de treball resta sotmès a unes relacions laborals semblants a les de la resta de treballadors: convenis col·lectius i dicotomia patronal-treballador) i la manca de drets sindicals a la majoria dels sectors de l'ensenyament.

Malgrat que en aquesta etapa s'arriba a aconseguir la desfeta del sindicat corporatiu franquista, SEM, en definitiva, el debat sindical en el món de l'ensenyament, fonamentalment entre els mestres de l'escola pública, no havia fet més que començar i es comença a prendre consciència que, recuperada la llibertat sindical, calia caminar cap a la necessària sindicalització dels ensenyants per tal d'aconseguir una eina amb força de negociació.

La història: clarificació del mapa sindical

La normativa que va permetre la celebració de les primeres eleccions sindicals en el món de l'ensenyament públic (desembre del 87) obre, sens dubte, una nova etapa caracteritzada pels resultats electorals i el posicionament de les diferents opcions sindicals envers les vagues entorn de la proposta de carrera docent i nivells retributius (maig del 86) i per l'homologació de les condicions salarials dels mestres-funcionaris (març del 88). Cal assenyalar que, possiblement per primera vegada en aquesta etapa de transició, amb motiu del tema de la carrera docent, es produeix un intens debat de gran contingut sindical i polític sobre el futur professional dels ensenyants. Aquest debat comporta un posicionament de les diferents opcions sindicals que modificaria radicalment la influència futura d'aquestes.

La dècada anterior havia consolidat una clara divisió pel que fa a les dinàmiques sindicals a l'ensenyament privat i al públic. En efecte, l'últim trimestre de l'any 86 es

configura ja un primer *mapa sindical* per als treballadors de l'ensenyament privat amb les característiques següents:

– Mentre que en general es confirma una tendència a la consolidació dels sindicats de classe, concretada fonamentalment en dues opcions, UGT i CC.OO., que concentren el 75% dels delgats elegits, en l'àmbit de l'ensenyament, tant a l'Estat espanyol com a Catalunya, aquests no arriben a sumar el 50% del total de delgats.

– A l'ensenyament, mentre que en l'àmbit de Catalunya FETE-UGT i USO obtenen una xifra similar de delgats igualada pel conjunt «altres-no afiliats» i a una certa distància es situaria CC.OO.(6), a les nostres comarques cal destacar dos fets que configuren un mapa ben diferent: la baixa participació general(7) i la clara victòria de FETE-UGT(8).

Aquest mapa, amb algunes similituds amb el del món del treball en general, no tindrà cap semblança amb el de les primeres eleccions celebrades uns mesos després a l'ensenyament públic(9). Aquestes eleccions a l'ensenyament públic, en l'àmbit de Catalunya, comporten:

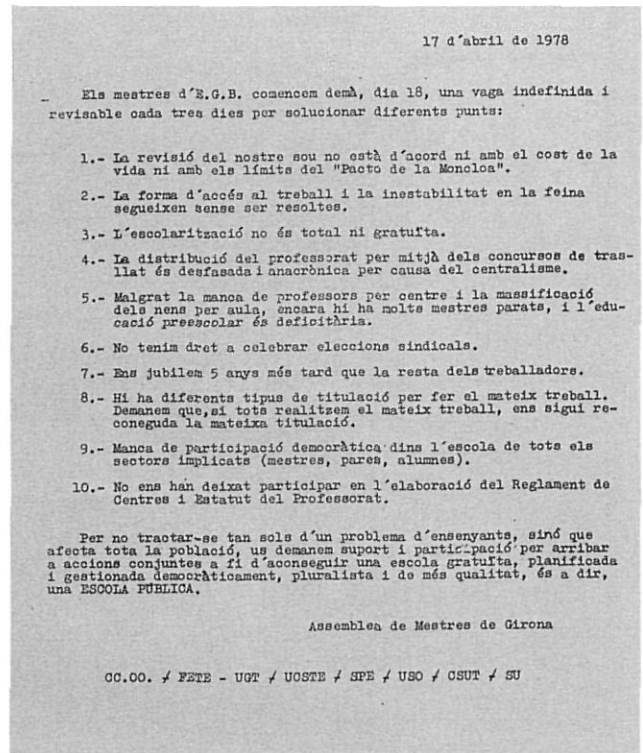
– Una clara atomització sindical: un total de tretze candidatures diferents obtindran delegats i cinc d'elles integraran la representació sindical a les diferents Juntes de Personal de l'ensenyament no universitari (només dues, CC.OO. i FETE-UGT, a les Juntes de Personal de les universitats).

– Una presència significativament important del sindicalisme corporatiu (la suma de representativitat de CC.OO. i FETE-UGT a l'ensenyament no universitari no arriba al 40% dels delegats).

– En el cas de Girona, un molt bon resultat de la UCSTE-SECG (36%) que integra probablement una bona part dels vots obtinguts en l'àmbit català i espanyol per CSIF i ANPE que no presenten candidatures a casa nostra, del CSC (10,7%) i, especialment, de CC.OO. (27,5%) una opció sense gaire rotatge a Girona (es va constituir formalment la primera executiva el curs 83/84). I un mal resultat de la FETE-UGT (superant però els percentatges català i espanyol) que paga els errors sindicals i polítics envers el tema de la carrera docent.

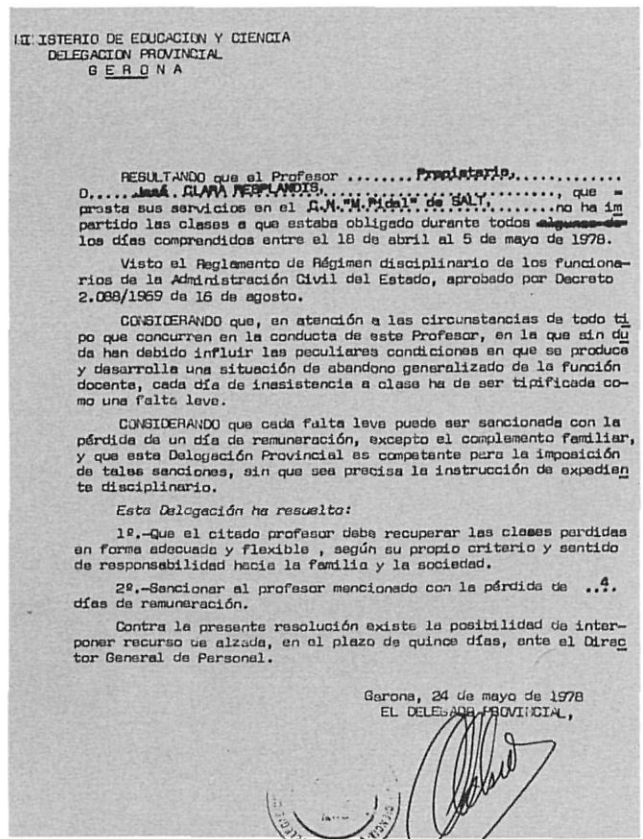
Aquesta situació, evidentment, no enforteix el moviment sindical a l'ensenyament sinó tot al contrari, ni facilita gens la necessària unitat d'acció sindical (per raó de la dispersió entre diferents opcions que, fins i tot, defensen models sindicals antagònics) ni entre els funcionaris ni entre els treballadors de l'ensenyament ni, encara menys, entre tots els treballadors.

En aquesta dècada en l'heterogeni *ventall d'esquerres* que inicia la *transició democràtica* es constata una empena transformadora de l'estat de coses pròpies del franquisme, en què no solament conviuen diferents projectes de transició al socialisme, sinó també postures idealistes foranes al moviment obrer i interessos que persegueixen –és, en

Manifest reivindicatiu de la vaga d'ensenyament de Girona.

Sanció a un mestre, derivada de la vaga de 1978.

general, el cas dels mestres *progres*— la modernització del sistema capitalista (o *europèitzzació*). En el camp dels treballadors de la socialització en general i dels ensenyants en particular (majoritàriament allunyats de les organitzacions obreres i del pensament socialista), hi predominen les posicions idealistes pròpies de les classes mitjanes —que configuren el que es va denominar *classe de la cultura*. Amb l'aprovació, acompliment i enfortiment gradual del model d'organització econòmica (entesa com un sistema que regula socialment el treball i la distribució de riquesa) que la Constitució consagra, entrem en un període de modernització del sistema capitalista que supera aquelles contradiccions més visibles —pròpies d'un capitalisme salvatge— alhora que es reforça amb una ordenació pròpia del liberalisme. Aquesta nova situació provoca no només la dispersió (i enfrontament) en els objectius de lluita del *ventall d'esquerreres*, sinó també que molts dels objectius d'alguns integrants d'aquest sector es vagin complint (igualmente passa amb el *ventall de dretes*, amb la qual cosa s'arriba al policromàtic panorama de finals dels vuitanta).

En el camp dels treballadors de l'ensenyament, la dispersió, assoliment d'objectius i desencís (elements, alguns, de nova aparició, fruit de tot el que s'ha dit) és ben palès. Molts dels objectius, encara que no complerts en bona part, entren en un camí de total, tímid o gradual assoliment d'algunes de les reivindicacions pel que fa referència al caire retrògrad i repressiu del franquisme (catalanització, reforma pedagògica, millorament de la xarxa pública d'ensenyament i de les condicions de treball...). D'altra banda, molts d'aquells que van ésser (o no) mobilitzadors d'associacions, moviments reivindicatius, organitzacions... participen en les reformes i actuacions que l'administració central, autonòmica i local emprenen.

Les aspiracions, doncs, del pensament burgès en la línia de consolidar el capitalisme ja han estat assolides i es produeix un nou discurs més «realista»... Creiem, per exemple, que no és cap casualitat que si a la Declaració de l'XI Escola d'Estiu de Barcelona, juliol de 1976, *Per una nova escola pública catalana*, assumida per les escoles d'estiu gironines de l'època, es diu que:

«... Concebem el sistema educatiu com un dels serveis públics fonamentals i, per tant, que l'ensenyament no ha de ser una font de benefici ni un instrument de control ideològic i social... *L'escola que volem ha de ser pública i única*... Aquest model representa garantir l'escolarització total i *la desaparició de l'ensenyament privat*... *El pluralisme i l'aconfessionalitat seran assegurats en tots i cadascun dels centres sense excepció*(10)...»

deu anys més tard, 1985, es diu que:

«... L'Escola Pública és el servei fonamental d'educació que els poders públics estructurin i administren per tal de garantir aquest dret, l'extensió i la qualitat de l'educació a tot infant i adolescent...». L'aconfessionalitat, per exemple, és ara ja «respecte a l'alumne»...

**La fi de la història:
postmodernitat i normalització...**

Els mestres gironins, i els treballadors de l'ensenyament en general, havien fet la seva particular *transició democràtica* i amb la nova etapa que inauguren les Juntes de Personal-Delegats sindicals comença la «normalització» de l'activitat sindical dels ensenyants... Donada l'especificitat del sector, les Juntes de Personal, integrades pels representants dels sindicats més votats, no tenen les atribucions pròpies d'un Comitè d'empresa però salven prou les aparences en matèria de representació sindical... La implantació de la Reforma i la reestructuració del sistema educatiu i del mercat de treball són ja episodis que, malgrat que afegeixen precarietat i nous elements de desacord (plantilles, ràtios, trasllats, precarització de l'ocupació, congelació de sous en la funció pública...), no provocaran cap fet remarcable des d'una perspectiva sindical. Pensem, però, que, malgrat la

seva especificitat i aïllament, el sindicalisme al món de l'ensenyament no s'allunya ja tant del nou model sindical «negociador i de serveis» que caracteritza el sindicalisme actual. Sembla, doncs, que els ensenyants també hem volgut entrar en la postmodernitat i aspirar als fruits saborosos del nou paradís que ens promet el mal anomenat neoliberalisme...

Sebas Parra és mestre de l'Escola d'Adults de Salt.

Notes

1. Sobresou dels mestres en forma de quota que es cobrava als alumnes en concepte de permanència al centre per tal de realitzar activitats complementàries a les incloses en l'horari lectiu.
2. Josep Majó, Andreu Otero, Manel de Rojas, Antoni Domènech, Josep Mitjà, els germans Ponsatí (Rafael i Felip), Joan Corney, Anna Juàrez, Marta Serra... i alguns altres que la meua fràgil memòria no em permet citar aquí.
3. Utilitzant la infraestructura del *Casal del Mestre*, del carrer Eiximenis de Girona, s'aconsegueix integrar a la nova estructura una bona part del magisteri gironí de procedència ideològica molt diversa.
4. En el cas dels treballadors de l'ensenyament públic, a més a més de l'herència rebuda de la dictadura franquista, les característiques de contractació –oposicions d'accés a un lloc de treball per a tota la vida o contracte administratiu i no laboral– són tan peculiars que, per a molts, un sindicat és innecessari. I també, perquè ser funcionari, precisament per aquestes característiques laborals, lligades a una concepció intel·lectualista del treball a realitzar, representa per a la majoria l'adscripció a un *cos diferent al de la classe treballadora*.
5. De fet, la majoria dels afiliats a les centrals de classe són treballadors/es de l'ensenyament privat que, significativament, no participen mai en *coordinadores* ni sindicats sectorials... Això no obstant, cal dir que la sindicació, també en aquest sector, és molt baixa, per algunes de les raons que citem abans i altres d'específiques: una gran divisió del col·lectiu en múltiples sectors (guarderies, EGB, secundària, educació especial, autoescoles, personal no docent, ensenyament a distància, idiomes...) en el marc d'una gran dispersió dels centres de treball.
6. USO (27% de delegats a l'ensenyament per 3,5% en l'àmbit general); UGT (26,1% i 37,7%), Altres-no afiliats (25,9% i 17,7%) i CC.OO. (20,8% i 41,1%).
7. Excepte a la ciutat de Girona no se celebren eleccions en una gran part dels centres de treball, amb casos significatius com els de Salt o Blanes, on no es fan eleccions a cap centre de treball...
8. FETE-UGT (37,2% dels delegats, guanya en les dues úniques empreses de més de cinquanta treballadors: PND del Departament d'Ensenyament i Col·legi Montessori Palau de Girona), Altres-no afiliats (32,5%), USO (23,2%) i CC.OO. (6,9%).
9. Aquests són els resultats:

Sindicat	Estar	Catalunya	Com. gironines
CC.OO.	17,2	26,3	27,5
UGT	13,7	12,1	14,4
CNT	0,9	2,7	—
CSC	—	7,4	10,7
USTEC	—	17,5	6,7
UCSTE	10,1	15,5	36,6
CSIF	18,4	14,1	—
ANPE	21,5	4,0	—
USO	2,2	—	—
10. De fet aquest paràgraf incorporava el contingut modificat d'una esmena, que, en lloc d'«aconfessionalitat» parlava directament de «laïcitat»...

Acudit de Narcís Masferrer, mestre i ninotaire de Sant Feliu de Guíxols, durant la vaga de 1978.